

interjú

A TULÉLÉS ÍZEI HÁROM RENDSZEREN ÁT

– interjú Király Kinga Júlia íróval –

Miközben joggal emlékezünk az utóbbi száz évben az erdélyi magyarságot ért sérelmekre, hajlamosak vagyunk az erdélyi magyar zsidóság megsemmisítéséről megfeledkezni. Király Kinga Juliának látszólag e közösség receptjeivel, konyhájával foglalkozó könyve arra figyelmeztet, velük történelmünk egy részét is elveszítettük.

– *Előző könyvedben (Apa Szarajevóba ment, 2017) az egyén sorsával foglalkozol, a 2018-as Az újrakezdés receptjeiben egy egész népcsoporttal, az erdélyi zsidósággal...*

– Tulajdonképpen már a regénnyel párhuzamosan dolgoztam a következő könyvön: kutattam, utaztam, interjúztam. Ez kizökkentett ugyan, de jótékonyan hatott mindkét munkára. Egyrészt a regényt is áthangolta némileg, a munkamódszer tekintetében legalábbis, másrészt azt is megmutatta, mennyi kibeszéletlen dolgunk van nekünk Erdélyben, és nem csak. Az egyéni sorsot a közösségi traumák nélkül nem lehet értelmezni. Az *Apá...*-ban rengeteg elhallgatott igazság van, részigazságok, hazugságok, rosszul elkönyvelt konklúziók. Ezeket szándékosan nem akartam tisztázni. Nem azért, mert ott lebegett már *Az újrakezdés receptjeinek* lehetősége, az abban rejlő tudás, hanem mert csak így lehetett megmutatni, milyen kínkeserves belső poklokot eredményez a kollektív trauma feldolgozatlansága. Gyakorlatilag oda-vissza ingáztam a két világ között. Az erdélyi zsidóság kibeszéletlen múltja és tragédiája, az elzárkózás, hogy mindezt közös

traumaként éljük és értelmezzük, illetve a kommunizmus rémsége egyszerre teremtette meg a lehetőséget, hogy átlássak valamenyt a 20. századból, és meg is mutassam azt.

– *A mű olvasásakor az az érzésem támadt, hogy bár népcsoportról írsz, mindig az egyént próbálsz előtérbe tolni, a személyes történések a fontosak. Mások megélésével jellemzed a történéseket.*

– Az erdélyi zsidóság az erdélyi magyarság szerves részét képezi. Egy olyan helyen, ahol az etnikai identitás és hatalom ilyen szorosan összefügg, a kulturális identitás játszott a hangsúlyos szerepet. Sok esetben elhangzik a könyvben is, milyen fontosnak tartották beszélgetőtársaim a magyar identitást a polgárosodás korszakában; rabbik, hitközségi vezetők beszélnek arról, hogy magyarok vagyunk, mert másként nem tehetünk. És akkor egyszer csak – az új magyar világ beálltával – ez a magyar identitás üldözendővé, majd meggyilkolandóvá válik. Erről a mai napig nem akarunk tudomást venni. Hogy nem 200 ezer zsidó elhurcolásában és 120 ezer meggyilkolásában vettünk részt minimum a közönyünkkel, hanem ugyan-

ennyi magyar honfitársunknak fordítottunk hátat. A számoknak azonban – sajnos! – nincsen hangjuk. Az egyéni történetek, fájdalmak tudnak beszélni azok helyett is, akiket begettőztak, végighurcoltak éhen-szomjan a legnagyobb kánikulában napokon át, hogy aztán elcsigáztottan, amikor megérkeztek a halálrámra Birkenaubába, már ne is tudják, életre vagy halálra szemelték őket ki.

– *Sokan egyszerűen hátat fordítanak a történeteknek, sőt az az érzésem, nincs is tudomásuk a történetekről. Tagadás ez, vagy elidegenedés a saját múltunktól?*

– Megítélésem szerint: is-is. A nem zsidó családokban óhatatlanul ott volt a tagadás sokáig. Nehéz azt elmondani a gyermekednek, hogy nem tettél semmit. Hogy álltál, báméskodtál, legfeljebb keresztet vetettél és elmorzsoláltál egy könnyet, miközben „vitték őket”. Őket. A másikat. Aki a szomszédod volt. Akivel együtt ettél hanukakor és karácsonykor is. Másnap meg a szabadrablás prédájaként tekintettel egy üresen maradt lakásra. Hogy a menórát a szembeszomszéd hagyta rád. Akit hetvenegynéhány évesen éjnek évadján zavartak ki a csendőrök a közös udvarba. Meg azok a képek a fényképes dobozka alján, azok is mind olyan embereket ábrázolnak, akikről nem tudhatad ugyan, hogy a halálba hurcolják, de fel sem tetted magadnak a kérdést, hogy mégis, vajon hová. És miért. Mert valahol beszivárgott az a propaganda. Mert a propaganda beszivárog

mindenhova. De Erdélyben ennek egy másik aspektusáról is érdemes beszélni. Hogy mindjárt a háború után román világ lett újra. És kulákrés. Málénkij robot. Megint volt valami szorongatás, ami áldozattá tette a magyarokat. És ebből a pozícióból nehéz visszaneézni. Kényelmetlen. Elidegenítő. Igen. És akkor már az emberek ezézt sem beszéltek.

– *Ő, egy újabb holoka usztkönyv – hallottam, amikor beszéltem a munkádról. Tény, hogy sok rossz kiadvány, dokumentumfilm mintegy fölhangította ezt a rendkívül traumatikus, tragikus történet-sorozatot. Hogyan vélekedsz erről?*

– Én azt gondolom, hogy a világ első, ipari méretekben végrehajtott népiértés ábrázoló művek kapcsán nem szabad jó és rossz kategóriákat emlegetni. Olyan méretű és elvetemült népiértésről beszélünk, amelyet maguk az elkövetők is egy bürokratikus nyelvvvel igyekeztek elfedni, hogy a végrehajtott – mint egy összeszerelő gyárban – épp csak annyi szóval és azt

Miklóssi Szabó István

illessék, ami ezen a halálszalagon rájuk lett osztva. Később a személyes érintettség sok áldozatot vagy leszármazottat készített arra, hogy valamilyen módon beszámoljon róla. Ez eljuthat a közönséghez – avagy nem. Egy legújabb felmérés szerint a magyarok 20 százaléka nem tud, nem akar tudni a holokausztról. Nem sokkal jobb a helyzet Nyugat-Európában sem, de valamivel jobb. Ott a túlélők a mai napig járják az iskolákat és beszélnek. Vállalják, hogy újra és újra feltépik a sebeket magukban. Olaszországban legalábbis ezt tapasztaltam.

Ahogy a holokauszt-kutatás egyre több részletre világít rá, úgy érdemes újra és újra beszélni róla. Mondok egy példát: Nemes Jeles filmjében például ott van a kameramozgás, ami sok nézőből minimum értetlenséget váltott ki. De azt hiszem, soha senki így nem adta vissza azt a lármás, agresszív kapkodást, ami a halálrámra való érkezés volt. Gondoljunk bele: napokig állva egy marhavagonban, elcsigáztottan, egyszer csak a vonat csikorogva megáll. Az emberek felszusszannak, azt hiszik: megérkeztek. Megérkezni általában az életbe szokás. De nem, felszakítják a marhavagonok ajtaját, iszonyú sebességgel letaszígnak mindenkit, azt a kevés csomagot – edényeket, az életre csomagolt útravalót – fenn kell hagyni, férfiak külön, nők külön, családok szétválasztva, senki nem tudja, mi történt... És aztán a szelekció. Ezt nem lehet elégszer elmesélni. Minden túlélő, akivel valaha beszélgettem, ezen a ponton újraéli a borzalmakat. Mert itt látta, ebben a rettentő és érthetetlen tumultusban, utoljára a szeretteit.

KIRÁLY KINGA JÚLIA író, műfordító, dramaturg. 1976-ban született Marosvásárhelyen, jelenleg Budapesten él. Fontosabb művei: *A rothadás esztétikája. A baljós és bűbájos Carlo Gozzi*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 2006; *A test hangjai – ledérekönyv*. Pozsony, Kalligram Kiadó, 2011; *Apá Szarajevóba ment*. Budapest, Pesti Kalligram, 2017; *Az újrakezdés receptjei*. Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely, 2018.

kritika

AZ ÉLET ÍZEI

Sárga-fekete borító, négy képpel, melyek az utóbbi száz év történelmén rohanak végig, a sarokban Dávid-csillag, belsejében Jude felirattal. Alapabb szemrevételezéssel észrevehető, itt „futószalagon” gyártott szégyencsillagokról van szó.

A könyv szerzője Király Kinga Júlia, aki már az *Apá Szarajevóba ment* című regényével nagyon odatenyerelt az asztalra. Ezúttal monumentálisnak nevezhető vállalkozásba fogott, száz óránál is több interjút készített a holokauszt túlélő erdélyi zsidókkal, közel 20 ezer kilométert utazott, könyvtárnyi könyvet böngészett át, sőt süttött-főzött, fényképezett, és

túlélte. Nem túlzás a *túlélte* szó: egy dolog olvasni, filmet nézni az emberi történetekről, a holokausztról, és más belefurakodni, testközelbe hozni, mintegy megélni azokat. Főként, ha azt a módszert választjuk, amit a szerző: nagyon közeli kapcsolatot épített ki interjúalányaival, haláltáborokba látogatott. Nemcsak a történész szemével próbálta látni a történeteket, hanem elsősorban az ember érdekelte, az, hogy annak életére milyen hatással voltak az események. Ide erős elme, akarat kell.

Gyerekkortól a temetőig ível a mű szerkezete. Egyértelmű kezdési időpontja nincs, miként vége sem, talán szándékosan, ezzel is érzékeltetve a történetek időtlenségét. A mihez tartás vé-

gett: nagyjából 1920 környékéről indulunk (az interjúalanyok születési időpontja), a zűrzavaros Trianon utáni időszakról, át-

haladunk a békebeli időkhöz (ha ugyan békés volt az az időszak), belerohanunk a második világ-

égésbe, amit a diktatúra követ, hogy végül napjainkban jussunk egyfajta nyugópontra.

A szerző látszólag egy erdélyi zsidó receptes könyvet ír, ám legfőbb erénye a hallgatás: interjúalanyait hagyja beszélni, legfeljebb mondandójukat utólag különféle szövegrészekkel, idézetekkel, illusztrációkkal egészíti ki. Pattanáig feszíti a haláltáborok és az azt követő időszak ívét, határozottan megkönnyebültem, amikor a diktatúrába megérkeztem (ironikus, nem?). Napjaink történései kevés helyet kaptak, értelemszerűen, hiszen hírmondója is alig akad az erdélyi zsidóságnak.

Letisztult, hiánypótló munkával van dolgunk. Az erdélyi zsidóság megsemmisítésével, el-

Miklóssi Szabó István

távozásával valójában történelmünk egy részét is elveszítettük, így a könyv egyik nagy érdeme, hogy visszajuttatja a köztudatba közös múltunk egy részét.

Hét fejezetre oszlik a mű, erről önkéntelenül is az egyik legősibb és legismertebb zsidó szimbólum, a *menóra*, a hétágú gyertyatartó jutott eszembe, ami a Mózes által látott égő csipkebokrot szimbolizálja. Talán szándékos volt ez a szerző részéről, talán nem, mindenesetre égető, csaknem könyörtelen művet alkotott, a remény visszhangjaival.

Király Kinga Júlia: Az újrakezdés receptjei. Erdélyi zsidó történetek életéről, éhségről és reménységről. Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely, 2018.